

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

РАДЧЕНКО Н.М., МІЩАНИН В.В.

ТЕОРІЯ ІСТОРІЇ

**Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності: 014 Середня освіта,
предметної спеціальності: 014.03 Середня освіта. Історія**

УЖГОРОД - 2023

Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «**Теорія історії**» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-ого року навчання, галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, спеціальності **014 Середня освіта**, предметної спеціальності **014.03 Середня освіта. Історія**, освітньої програми «**Історія**» (денна та заочна форми навчання).

Розробники: д.і.н., доцент кафедри модерної історії України та зарубіжних країн ФІМВ ДВНЗ «УжНУ» Наталія РАДЧЕНКО
д.і.н., професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн ФІМВ ДВНЗ «УжНУ» Василь МІЩАНИН

Рецензент: Набока О.В., д.і.н., професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Рекомендовано Науковою методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ» протокол № 1 від 14 вересня 2023 р.

Схвалено на засіданні Вченої ради факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ» протокол № 7 від 15 вересня 2023 р.

© Радченко Н. М., Міщанин В. В. 2023 р.
© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023 р.

Зміст

Розділ 1. Навчальна і робоча програма курсу «Теорія історії».	4
1.1. Структура програми курсу «Теорія історії»	4
1.2. Зміст навчальної дисципліни	7
Розділ 2. Рекомендовані плани семінарських занять та теми для самостійної роботи студентів	11
2.1. Рекомендовані плани семінарських занять	11
2.2. Методика самостійної роботи студентів	12
Розділ 3. Питання та завдання для перевірки знань	16
3.1. Питання для підсумкового контролю	16
3.2. Тестові завдання	17
Література	23

Розділ 1. Навчальна і робоча програма навчальної дисципліни «Теорія історії»

1.1. Структура програми навчальної дисципліни «Теорія історії»

Нормативна навчальна дисципліна «Теорія історії» розрахована на здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр» 1-ого року навчання факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ» за спеціальністю 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.03 – «Середня освіта. Історія (денна і заочна форми навчання).

Ця дисципліна посідає особливе місце в становленні професійної підготовки майбутнього історика, сприяючи розширенню знань студентів-істориків, формує в них системне та цілісне уявлення про основні теорії і методології історичної науки, про специфіку постановки теоретичних питань і їх розв'язання в історичних дослідженнях, здатність застосовувати отримані знання у щоденній практичній професійній діяльності.

Підґрунтям успішної підготовки фахівця-історика є оволодіння загальнотеоретичними положеннями сучасної історичної науки. Актуальним **завданням** перед фахівцями істориками на сучасному етапі є репрезентація результатів історичного дослідження суспільству. Способи, методи, форми і жанри поширення нових знань на сьогодні значно розширено, що теж вимагає відповідних знань і підготовки, як і розуміння нагальності такої діяльності.

Важливим напрямом розвитку сучасної історичної науки є її лексичний потенціал і категоріально-термінологічний апарат. Мається на увазі понятійний апарат, дефініції, категорії і поняття, якими послуговується сама історія, так і широке використання термінологічних систем інших наук, як-то філософія, соціологія, політологія тощо.

Предметом навчальної дисципліни є теорія і методологія історичної науки як вчення про засади та методи наукового історичного пізнання у застосуванні до дослідницької практики.

Метою навчальної дисципліни є розширення теоретико-методологічного знання нового покоління істориків, формування у студентів системного і цілісного уявлення про основні проблеми методології науки, про специфіку їх постановки і розв'язання в історичних дослідженнях на сучасному етапі.

Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- стандартизовані тести;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного, підсумкового контролю.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Змістові модулі з дисципліни «Теорія історії» оцінюються наступним чином:

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100
10	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T6	T7	T8	T8	T10	50	100
10	10	10	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	4	30	4	30
Реферат	2	20	2	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	6	100	6	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

- а) оцінка “відмінно” ставиться за правильне виконання всіх завдань;
- б) оцінка “добре” ставиться за виконання 75 % усіх завдань;
- в) оцінка “задовільно” ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;
- г) оцінка “незадовільно” ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Отримані оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

“5” – 50 балів;

“4” – 40 балів;

“3” – 30 балів;

“2” – 20 балів.

Неявка на МКР – 0 балів.

Контрольні запитання та завдання:

Варіант.

1-й рівень.

1. У якій історіографії вперше утвердилась традиція поділу світової історії на давню (класичну), середньовічну і нову:

- а) англійська;
- б) американська;
- в) німецька;
- г) італійська.

2. Теоретичне спрямування, що пояснює процес утворення права як стихійного, історично незалежного від законодавчої діяльності держави – це ідеї:

- а) школа Анналів;
- б) історична школа права;
- в) школа ерудитів;
- г) шотландська філософська-історична школа.

3. Які з наведених категорій є змінними:

- а) історична свідомість;
- б) історичне мислення;
- в) історичний факт;
- г) історична подія.

4. «Контрфактуальна історія» – це:

- а) криптоісторія;
- б) альтернативна історія;
- в) соціологічна історія.

II-й рівень

1. Опишіть принципи і методи історичного пізнання.
2. Розкрийте культурологічну концепцію О Шпенглера як прикладу протиставлення культури і цивілізації.

Отже, контрольне завдання поділяється на два рівні складності:

1-й рівень представлений тестами, у якому 4 запитань, які оцінюються, 5 балами, а 2-й рівень має два завдання по 15 балів. Отже, сума балів 1-го рівня – 20; 2-го – 30.

Загальна сума балів – 50.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Три теоретичні питання. Виконання завдання потребує повної аналітичної і змістовної відповіді, кожне питання оцінюється від 0 до 33-34 балів.

33-34 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов'язкову, а й додаткову літературу.

23-32 отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використав на достатньому рівні обов'язкову літературу.

22-12 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми.

0-11 балів отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

- 90 – 100 – відмінно (A);
- 81 – 89 – добре (B);
- 75 – 80 – добре (C);
- 70 – 74 – задовільно (D);
- 60 – 69 – задовільно (E);
- 35 – 59 – задовільно, з можливістю повторного складання (FX);
- 1 – 34 – незадовільно, з обов'язковим повторним курсом (F).

Для денної форми навчання курс розрахований на 120 годин: 32 лекційні, 16 семінарських та 72 самостійної роботи і завершується екзаменом.

Для заочної форми навчання курс розрахований на 120 годин: 10 лекційні, 4 семінарські та 106 самостійної роботи і завершується екзаменом.

1.2. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

ТЕМА №1. Вступ. Предмет, об'єкт, методи і принципи навчальної дисципліни.

Предмет і завдання обов'язкової навчальної дисципліни. Джерельна база, основні навчальні посібники і періодичні видання. Місце і роль методології науки на сучасному етапі суспільного розвитку. Структура наукового дослідження і науково-пізнавального процесу. Види пізнавальної діяльності і типологія знання. Теорія як вища форма наукового знання. Взаємозв'язок гносеології, епістемології і логіки з методологією наукового пізнання. Формування методології науки в самостійну сферу дослідження. Предмет і функції методології історії. Структура предмету методології історії. Вивчення, специфіки об'єкту і предмету історії. Питання класифікації наук. Поняття "історичного". Вивчення "світу духа", специфіки історичного пізнання. Вивчення форм думки, проблем історичного знання. Історіографія як джерело формування методології історії. Теоретико-методологічні основи історичних концепцій, їх еволюція. Спадковість в розвитку методології історії. Поняття "наукових революцій" (Т.Кун). Дискусії про феномен "кризи" в історіографії і його роль в розвитку методології науки. Типологія історіографії. Тенденції розвитку історіографії – від "первісної" подієвої історії до "філософії" історії (Г.Гегель).

ТЕМА № 2. Основні етапи розвитку історіографії

Гене́за історичної науки. Архаїчна міфологія і героїчний епос. Перші спроби міфологічної форми історичної свідомості. Античне світосприйняття: природа і історія. Всесвіт і людина в ньому, суспільство і індивід. Прагматична історія. Середньовічна історіографія: від античного прагматизму до середньовічного провіденціалізму. Відродження і розвиток античних традицій. Від провіденціалізму до раціонального бачення минулого. Історіографія нового часу. Формування наукового підходу до вивчення минулого. Історіографія Просвітництва. Романтизм. Позитивізм. Марксизм. Релігійно-містична філософія історії. Неокантіанство. Модернізм.

ТЕМА № 3. Сучасні тенденції розвитку методології історії

Синтетичний і культурологічний підходи в історіографії. Рух за аналітичну міждисциплінарну історію. Квантифікація у вивченні історії. Відродження нарративу в історіографії і методології історії. Постмодернізм. Співвідношення тенденцій диференціації і інтеграції наукового знання і їх вплив на предмет історичної науки. Поява нових областей історії. Історія повсякденності, усна історія, мікроісторія, тендерна історія, історія ментальності.

ТЕМА № 4. Особливості об'єкта історичного пізнання

Поняття історичного процесу. Відмінності історичного процесу від еволюції живої і неживої природи. Характеристика історичного процесу: історичний простір і історичний час. Концепції історичного часу представників різних методологічних шкіл і течій. Структурні рівні історичного процесу: минуле, теперішнє і майбутнє. Унікальність і повторюваність в історичному процесі, причина обумовленості, закономірність. Загальне і особливе в історії. Проблема альтернативності в історичному розвитку і історичному пізнанні. Типологія історичних явищ. Подія, структура, процес. Їх взаємодії. Поняття цілісності і її трактування представниками різних методологічних

течій. Єдність суб'єктивного і об'єктивного в історичному процесі. Суб'єктивність і її види. Роль суб'єкту в історичному процесі. Людська поведінка і мотивація поступків.

Модуль 2.

ТЕМА № 5. Види наукових робіт та їх структура.

Розглядаються питання створення шкільних дослідницьких проектів. Види проектів: індивідуальні, колективні. Підготовка наукових рефератів, дослідницьких конкурсних робіт. Проектна методика навчання на уроках історії в школі. Сутність, особливості та інструментарій застосування методу проектів в процесі організації діяльності учнів на уроках історії.

ТЕМА № 6. Історичне пізнання і його особливості

Можливість наукового пізнання минулого. Наукове пізнання як форма соціального відображення. Ретроспективність історичного пізнання. Етапи історичного пізнання. Специфіка реконструкції об'єкту в історичному пізнанні. Сучасні дискусії навколо проблеми історичного пізнання. Історичне джерело та історичний факт. Онтологічний аспект розгляду історичних джерел як явищ історичної дійсності. Закономірності виникнення і еволюції типів і видів історичних джерел. Суб'єктивно-соціальна і суб'єктивно-індивідуальна природа історичних джерел. Проблема класифікації історичних джерел. Історичне джерело у світлі вчення про інформацію. Історичний факт у концепціях класичного позитивізму. Протиставлення історичного факту природничо-науковому в суб'єктивно-ідеалістичних трактуваннях історичного факту.

ТЕМА № 7. Методи історичного дослідження

Загальнонаукові методи і їх місце в історичному дослідженні. Історичний і логічний методи. Принцип історизму як найважливіший принцип наукового пізнання. Історичний і логічний методи в практиці конкретно-історичних досліджень. Системний підхід і системний аналіз, значення системності в історичних дослідженнях. Проблеми моделювання в історичному дослідженні. Спеціально-наукові методи і їх роль в історичному дослідженні. Історико-генетичний метод. Історико-порівняльний метод. Історико-типологічний метод. Взаємозв'язок одиничного, особливого і всесвітнього в історичному процесі як онтологічна основа історико-типологічного методу. Типологізація як метод наукового пізнання і сутнісного аналізу. Досвід застосування історико-типологічного методу в історичних дослідженнях у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Історико-системний метод. Системний метод історичного процесу. Досвід застосування історико-системного методу в конкретно-історичних дослідженнях. Концепції історичного пояснення і розуміння. Види історичних пояснень. Мотиваційні і казуальні моделі пояснення. Спроби побудови інтегральних пояснювальних моделей. Пояснювальні моделі в концепціях "тотальної" історії. Формаційний і цивілізаційний підходи. Формаційний підхід у сучасній зарубіжній історіографії. Концепції цивілізаційного підходу. Сучасний досвід застосування цивілізаційного підходу у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Концепції "розуміння" історії. Постмодернізм про розуміння і пояснення історії.

ТЕМА № 8. Типи і рівні історичного знання.

Емпіричне і теоретичне знання. Поняття з'явлення і сутності як основа одержання двох типів історичного знання. Джерельне і позаджерельне знання. Особливості емпіричного рівня історичного пізнання. Логічні основи емпіричного знання. Реконструкція історичної реальності через опис. Науковий опис і ідеографізм. Форми історичного опису. Пояснення як засіб пізнання на теоретичному рівні і як логічна процедура. Види історичних пояснень. Гіпотеза, поняття, теорія як форми

вираження знань. Ідея як основне ядро теоретичного знання. Наукова теорія – завершена форма теоретичного, знання. Системність, загальність і логічна несуперечливість – властивості наукової теорії. Дискусії навколо теоретичної історії.

ТЕМА № 9. Роль понять і категорій в історичному дослідженні

Поняття як форма висловлення наукових знань. Взаємозв'язки між обсягом і змістом понять. Класифікація понять. Категорії і їх роль у науці. Типи і рівні категорій. Функції і значення категорій як узагальненого знання і засобу виникнення нового знання. Зміна змісту понять, категоріального апарату в процесі розвитку історичної науки. Проблема пошуку загальної наукової мови в історичному співтоваристві. Сучасні дискусії про основні поняття соціальної (економічної, політичної і культурної) історії. Міждисциплінарний характер історичного знання. Роль історизму в інтерпретації понять і категорій. Роль інтуїції і уяви в процесі нормування, історичного знання. Психологічні і логічні механізми формування інтуїтивного знання. Інтуїтивне і логічне у творчості історика. Гіпотетичний характер інтуїтивного знання.

ТЕМА № 10. Проблема істинності історичного знання.

Критерії істинності. Дискусії про критерії істинності історичного знання. Емпірична верифікація гіпотез. Фальсифікація як перевірка істинності історичного знання через доказ його неправильності. Практика історичного процесу як критерій істинності знання. Проблема цінності і оцінки в історії. Об'єктивна цінність і суб'єктивна оцінка історичного знання.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Форма навчання: денна				Форма навчання: заочна			
	Усього	у тому числі			Усього	у тому числі		
		лекції	практичні (семінарські)	самостійна робота		лекції	практичні (семінарські)	самостійна робота
Модуль 1								
Тема 1. Вступ. Предмет, об'єкт, методи і принципи навчальної дисципліни	9	2	2	5	12	2		10
Тема 2. Основні етапи розвитку історіографії	9	2	2	5	12	2		10
Тема 3. Сучасні тенденції розвитку методології історії	9	2	2	5	12	2		10
Тема 4. Особливості об'єкта історичного пізнання	10	2	2	6	10			10
Тема 5. Види наукових робіт та їх структура. Наукові дослідження в школі	10	2	2	6	10			10
Модульна контрольна робота								
Разом за модуль	47	10	10	27	56	6		50
Модуль 2								
Тема 6. Історичне пізнання і його особливості	9	2	2	5	8		2	6
Тема 7. Методи історичного дослідження	9	2	2	5	8		2	6
Тема 8. Типи і рівні історичного знання	9	2	2	5	6			6
Тема 9. Роль понять і категорій в історичному дослідженні	8	2		6	6			6
Тема 10. Проблема істинності історичного знання	8	2		6	6			6
Модульна контрольна робота								
Разом за модуль	43	10	6	27	34		4	30
Разом за семестр	90	20	16	54	90	6	4	80

Розділ 2. Рекомендовані плани семінарських занять та теми самостійної роботи студентів

2.1. Рекомендовані плани семінарських занять

Тема 1. Основні етапи розвитку історіографії

1. Архаїчна міфологія і героїчний епос.
2. Середньовічна історіографія: від античного прагматизму до середньовічного провіденціалізму.
3. Відродження і розвиток античних традицій.
4. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії в новий і новітній час.

Основні поняття теми: історія, прагматична історія, схоластика, провіденціалізм, німецька класична філософія, теорія пізнання, критичний аналіз, позитивізм, неопозитивізм, діалектичний та історичний матеріалізм, соціальна історія, категорія «ідеального типу», тотальна історія, історична антропологія, мікроісторія, історія повсякденності, цивілізаційний підхід, методологічний синтез.

Тема 2. Сучасні тенденції розвитку методології історії

1. Синтетичний і культурологічний підходи в історіографії.
2. Квантифікація у вивченні історії.
3. Поява нових областей історії. Історія повсякденності, усна історія, мікроісторія, тендерна історія, історія ментальності.

Основні поняття теми: періоди та епохи в історії; квантифікація, критерії періодизації, мікроісторія, тенденції історичного розвитку.

Тема 3. Особливості об'єкта історичного пізнання

1. Поняття історичного процесу. Відмінності історичного процесу від еволюції живої і неживої природи.
2. Характеристика історичного процесу: історичний простір і історичний час.
3. Концепції історичного часу представників різних методологічних шкіл і течій.
4. Унікальність і повторюваність в історичному процесі, причина обумовленості, закономірність.
5. Проблема альтернативності в історичному розвитку і історичному пізнанні.

Основні поняття теми: історичний процес, історичний простір, історичний час, історична школа, унікальність і повторюваність, альтернативність.

Тема 4. Обґрунтування теми і структури історичного дослідження

1. Критеріальні вимоги до вибору теми дослідження.
2. Методологія визначення мети і завдань, об'єкта і предмета, хронології й географічних меж дослідження.
3. Рівні наукової новизни історичного дослідження.
4. Структурування матеріалу й архітектоніка історичного дослідження.

Основні поняття теми: критерії вибору теми, об'єкт і предмет дослідження, історіографія, джерельна база, хронологія, структурування, архітектоніка дослідження

Тема 5. Історичне пізнання і його особливості

1. Можливість наукового пізнання минулого. Ретроспективність історичного пізнання.
2. Етапи історичного пізнання. Специфіка реконструкції об'єкту в історичному пізнанні.

3. Історичне джерело та історичний факт. Проблема класифікації історичних джерел.

4. Поняття соціальної інформації як знання і як результат відображення об'єктивної дійсності.

5. Факти історичної дійсності, факти історичного джерела, науково-історичні факти, їх характерні риси і відміни.

Основні поняття теми: історичне джерело, історичний факт, класифікація, пізнання, реконструкція.

Тема 6. Методи історичного дослідження

1. Загальнонаукові методи і їх місце в історичному дослідженні

2. Історичний і логічний методи. Можливості синхронного і діахронного вивчення історичної реальності, "по горизонталі" і "по вертикалі".

3. Історико-генетичний метод. Гносеологічна суть і логічна природа.

4. Історико-порівняльний метод.

5. Історико-типологічний метод.

6. Історико-системний метод.

7. Концепції історичного пояснення і розуміння.

Основні поняття теми: історико-генетичний метод, історико-порівняльний метод, історико-типологічний метод, історико-системний метод, метод, методологія.

Тема 7. Типи і рівні історичного знання

1. Емпіричне і теоретичне знання.

2. Особливості емпіричного рівня історичного пізнання. Логічні основи емпіричного знання. Реконструкція історичної реальності через опис.

3. Науковий опис і ідеографізм. Форми історичного опису.

4. Пояснення як засіб пізнання на теоретичному рівні і як логічна процедура. Види історичних пояснень.

5. Гіпотеза, поняття, теорія як форми вираження знань. Ідея як основне ядро теоретичного знання.

6. Наукова теорія – завершена форма теоретичного, знання.

Основні поняття теми: гіпотеза, емпіризм, зразок історіописання, логічний позитивізм, наукова діяльність, науковий опис, рефлексія, теорія.

Тема № 8. Роль понять і категорій в історичному дослідженні

1. Поняття як форма висловлення наукових знань. Взаємозв'язки між обсягом і змістом понять.

2. Класифікація понять. Категорії і їх роль у науці. Типи і рівні категорій.

3. Функції і значення категорій як узагальненого знання і засобу виникнення нового знання.

4. Зміна змісту понять, категоріального апарату в процесі розвитку історичної науки.

5. Проблема пошуку загальної наукової мови в історичному співтоваристві.

6. Роль інтуїції і уяви в процесі нормування, історичного знання

7. Психологічні і логічні механізми формування інтуїтивного знання.

Основні поняття теми: межа історії, категорія, свобода і порядок, мета історії, мультикультуралізм, ідентичність.

2.2. Методика самостійної роботи студентів

Самостійність – важлива якість особистості, яка визначає її можливості здійснювати самостійну роботу на основі формування якостей рефлексивного

керування. Сучасний етап розвитку вищої освіти передбачає перехід до практичної реалізації нової освітньої моделі, метою якої є створення цілісної системи безперервної освіти та розширення спектру самостійної діяльності студентів, збільшення залучення до навчального процесу інформаційно-комунікаційних комп'ютерних технологій, що формує навички самоорганізації та самоосвіти. Педагоги зауважують, що ті знання, які людина отримує самостійно через власний досвід, є надзвичайно стійкими та міцними.

Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи здобувачів вищої освіти демонструють важливість останньої. Самостійне навчання в університеті передбачає поступове вивчення нового матеріалу, його закріплення, застосування на практиці та повторення матеріалу. Ефективність самостійного навчання корелюється організацією змісту, взаємозв'язку та характеру завдань у передбаченому виді самостійної роботи, а також від результатів їх виконання.

Доволі значна частина самостійного навчання здобувача вищої освіти є використання інтернет-технологій для ефективного пошуку інформації. На веб-сайтах розміщено у вільному доступі величезна кількість матеріалів, які студенти можуть використовувати для виконання завдань самостійної роботи. Від студента вимагається навчитися аналізувати, синтезувати та узагальнювати отриману інформацію.

У найбільш загальному вигляді алгоритм самостійної роботи студента складається з наступних дій:

- пошук наукової літератури, необхідної для вивчення проблематики;
- визначення мети роботи з виявленою літературою (вибрати найбільш значущу і суттєву інформацію, запам'ятати її, законспектувати для майбутнього використання або просто переглянути для первинного ознайомлення);
- опрацювання тексту (формулювання питання до прочитаного тексту, важливо самостійно шукати на них відповіді, а в процесі читання перевіряти, наскільки Ваша думка схожа з позицією автора);
- складання плану прочитаного (план, тези, конспект, анотація, рецензія, термінологічний словник);
- за потреби реферування.

Теми для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Теорія і методологія історії як наукова, системоутворююча дисципліна. Структура курсу, його предмет і завдання.
2. Поняття «історія»: багатозначність і смислова різноманітність трактувань.
3. Історія як наука про людину та її методологічні підстави.
4. Історія і література. Історія і мистецтво. Історія і психологія. Проблеми методологічної взаємодії.
5. Межі і можливості історичного пізнання: дискусії і точки зору.
6. Предмет дослідження історика. Особливості історичного способу дослідження.
7. Вибір теми дослідження і способи її обґрунтування.
8. Процес роботи історика і його стадії.
9. Історик, джерело та історичний факт.
10. Обґрунтування новизни дослідження і критерії її оцінки.
11. Обґрунтування значущості наукових результатів і критерії її оцінки.
12. Проблеми інтерпретації та герменевтики та їх вплив на методологію історії.
13. Проблема термінології історичного твору.
14. Уявлення про парадигму історії. Процес зміни парадигм.
15. Історія як інструмент політики.
16. Наукове співтовариство і проблема строго знання про людину.
17. Наукове співтовариство й історик-професіонал.
18. Критерії професіоналізму історика.

19. Співвідношення понять теорія історії, методологія історії, епістемологія історії, філософія історії.
20. Теорія історичного знання і теорія історичного процесу: співвідношення понять.
21. Історична теорія: поняття і зміст.
22. Уявлення про соціологічні і історичні закони. Філософи та історики в пошуку особливих "законів історії".
23. Існування історичної закономірності і історичної випадковості: думки "за і проти".
24. Поняття методу історичного дослідження.
25. Роль філософсько-гносеологічних узагальнень в роботі історика.
26. Історія і джерелознавство: характер міждисциплінарних зв'язків.
27. Термін "філософія історії": витоки появи і сутність тлумачення в XVIII, XIX і XX ст.
28. Способи розрізнення точного знання. Гіпотези і припущення.
29. Сутнісні дискусії щодо філософії історії упродовж XVIII – XX ст.
30. Пошуки сенсу історії як головна проблема наукової думки Нового і Новітнього часу.
31. Зародження методології історії в працях греко-римських істориків.
32. Спроба сформулювати філософію історії в богословському дусі в епоху Середньовіччя.
33. Внесок в теорію і методологію історії представників європейського раціоналізму.
34. Філософсько-історична парадигма епохи Просвітництва. Європейські просвітники.
35. Своєрідність російської історіософської думки XVIII століття. Ідеї Просвітництва та ідеологія абсолютизму.
36. Іммануїл Кант та його інтерпретація історії.
37. «Філософія історії» Гегеля: методологія і теорія історії.
38. Історичний матеріалізм К. Маркса і Ф. Енгельса.
39. Теорія суспільно-економічних формацій К. Маркса і Ф. Енгельса.
40. Доля марксистської історичної теорії в XX столітті.
41. Соціологи Р. Арон і К. Поппер як критики марксистської теорії і методології історії.
42. Теорія історії в позитивізмі.
43. Огюст Конт і його історіософські погляди.
44. Англійський позитивізм Г. Спенсера.
45. Позитивізм і поява науки джерелознавство.
46. Вільгельм Дільтей як творець історичної герменевтики.
47. Вклад О.С. Лаппо-Данилевського в теорію історичного знання.
48. О.С. Лаппо-Данилевський і його «Методологія історії».
49. Німецький філософ Ф. Шеллінг про інтуїцію як головний метод історичного пізнання.
50. Песимістична філософія історії А. Шопенгауера.
51. Сенс історії в інтерпретації німецького філософа Ф. Ніцше.
52. П. Чаадаєв і його «Філософічні листи».
53. Полеміка слов'янофілів і західників. Оригінальність філософії історії О.С. Хом'якова, І.В. Кіреєвського й О.І. Герцена.
54. Теорія культурно-історичних типів в книзі М.Я. Данилевського «Росія і Європа».
55. Історіософські пошуки видних істориків Росії С.М. Соловйова і В.О. Ключевського.
56. Культурологічна концепція А. Тойнбі.
57. "Сенс і призначення історії". К. Ясперс і його розуміння суті історії.

Тематика рефератів

1. Абстрагування в історичному пізнанні.
2. Антропологічний і лінгвістичний повороти в історичній науці.
3. Випадковість і необхідність в історії.
4. Гендерна історія.
5. Гіпотеза в історичній науці.
6. Етапи евристичної роботи історика.
7. Інтелектуальна історія.
8. Історико-порівняльний метод.
9. Історична свідомість
10. Історична теорія.
11. Історичне пізнання і сучасність.
12. Історія ментальностей.
13. Основні тенденції розвитку сучасного історичного знання.
14. Предмет історії.
15. Принципи історичного пізнання
16. Проблема передбачення майбутнього у науковій фантастиці.
17. Системний аналіз в історичній науці.
18. Соціальні функції історичної науки
19. Сучасні типи джерел
20. Типологізація в історичній науці.
21. Традиції та новації в розвитку історичної науки.
22. «Нова соціальна історія».
23. Усна історія.
24. Джерелознавча критика, її структура та завдання.

Розділ 3. Питання та завдання для перевірки знань

3.1. Контрольні питання для підсумкового контролю

1. Генеза історичної науки. Виникнення історії в стародавні часи.
2. Античне світосприйняття: природа і історія.
3. Середньовічна історіографія: від античного прагматизму до середньовічного провіденціалізму.
4. Історична наука в умовах нового часу.
5. Історіографія Просвітництва та Доби Романтизму.
6. Позитивізм в історичній науці.
7. Школи аналів.
8. Марксизм в історичній науці.
9. Релігійно-містична філософія історії. Неокантіанство. Модернізм.
10. Синтетичний і культурологічний підходи в історіографії. Квантифікація у вивченні історії.
11. Цивілізаційний підхід до вивчення та розуміння історії (О. Шпенглер, А. Тойнбі).
12. Радянська історична наука та її методологія.
13. Поява нових областей історії: історія повсякденності, усна історія, мікроісторія, тендерна історія, історія ментальності.
14. Поняття історичного процесу.
15. Історичне пізнання як теорія та практика розуміння дослідження і вивчення історичного процесу.
16. Принципи та методи історичного пізнання.
17. Поняття і категорії в історичному дослідженні.
18. Історичні події та явища.
19. Проблема сенсу історії.
20. Поняття історичного прогресу.
21. Єдність і багатоманітність суспільно-історичного процесу.
22. Історична правда і історична реальність.
23. Поняття історичного часу і простору.
24. Історична свідомість. Історична пам'ять.
25. Типологія історичних явищ. Унікальність і повторюваність в історичному процесі, причинна обумовленість.
26. Наукові принципи вивчення історичних фактів.
27. Спеціально-наукові методи і їх роль в історичному дослідженні.
28. Факти історичної дійсності, факти історичного джерела, науково-історичні факти, їх характерні риси і відміни.
29. Місце історії, в системі наук: історичної науки.
30. Принцип альтернативності Закономірність і випадковість в історичному процесі.
31. Історичне джерело та історичний факт. Проблема класифікації історичних джерел.
32. Поняття соціальної інформації як знання і як результат відображення об'єктивної дійсності.
33. Історичний і логічний методи. Можливості синхронного і діахронного вивчення історичної реальності, «по горизонталі» і «по вертикалі».
34. Проблеми моделювання в історичному дослідженні.
35. Концепції історичного пояснення і розуміння.
36. Види історичних пояснень. Мотиваційні і казуальні моделі пояснення. Пояснювальні моделі в концепціях «тотальної» історії.

- 37. Науковий опис і ідеографізм. Форми історичного опису.
- 38. Пояснення як засіб пізнання на теоретичному рівні і як логічна процедура. Види історичних пояснень.
- 39. Гіпотеза, поняття, теорія як форми вираження знань. Ідея як основне ядро теоретичного знання.
- 40. Роль інтуїції і уяви в процесі формування, історичного знання.

3.2. Тестові завдання

- 1. Який тип мислення переважав в часи античності:
  - а) теологічне;
  - б) науково-природниче;
  - в) технічне.

- 2. Який тип мислення переважав в Середньовіччі:
  - а) теологічне;
  - б) науково-природниче;
  - в) технічне.

- 3. У якому столітті існувала «школа ерудитів»:
  - а) XVI;
  - б) XVII;
  - в) XVIII.

- 4. Хто перший застосовував формальну критику історичних документів у XVII ст.:
  - а) ерудити;
  - б) мавристи;
  - в) скептицисти.

- 6. Хто вперше висунув гасло «Ad fontes» (До джерел)!
  - а) гуманісти;
  - б) теологи;
  - в) позитивісти;
  - г) романтики.

- 6. Хто вперше розробив наукову критику історичних джерел:
  - а) Ф. Бьондо;
  - б) Л. Валла;
  - в) Ф. Бодуен;
  - г) Й. Скалігер.

- 7. Кому належить авторство праці «Метод для легкого засвоєння історії»:
  - а) Ф. Аквінський;
  - б) В. Гвічардіні;
  - в) Ф. Бодуен;
  - г) Ж. Боден.

- 8. Новітній напрям, заснований на використанні числових підходів, статистичних методів та побудові математичних моделей це:
  - а) мікроісторія;
  - б) квантитативна історія;
  - в) історія ментальностей;
  - г) марксизм.

9. У якій історіографії вперше утвердилась традиція поділу світової історії на давню (класичну), середньовічну і нову:

- а) англійська;
- б) американська;
- в) німецька;
- г) італійська.

10. Хто ввів у науковий обіг термін «філософія історії»:

- а) Н. Макіавеллі;
- б) Ф. Вольтер;
- в) Дж. Віко;
- г) Ж.А. Кондорсе.

11. Теоретичне спрямування, що пояснює процес утворення права як стихійного, історично незалежного від законодавчої діяльності держави – це ідеї:

- а) школа Анналів;
- б) історична школа права;
- в) школа ерудитів;
- г) шотландська філософська-історична школа.

12. Представники цивілізаційного підходу в історичній науці:

- а) К. Ясперс;
- б) О. Шпенглер;
- в) А. Тойнбі;
- г) К. Поппер;
- г) Ф. Енгельс.

13. Соціологічна історія постала:

- а) XVII ст.;
- б) XVIII ст.;
- в) XIX ст.;
- г) XX ст.

14. Представники школи Анналів:

- а) К. Ясперс;
- б) О. Шпенглер;
- в) М. Блок;
- г) К. Поппер;
- г) Л. Февр.

15. Засновник позитивістської методології пізнання:

- а) О. Конт;
- б) Е. Кант;
- в) Л. Февр;
- г) Р. Колінгвуд.

16. Скільки цивілізацій виділив О. Шпенглер:

- а) 3;
- б) 5;
- в) 8;
- г) 9.

17. У якому столітті у науці отримали поширення універсалістські підходи до історії, які намагалися віднайти історичні закони розвитку людства:

- а) XVII ст.;
- б) XVIII ст.;
- в) XIX ст.;
- г) XX ст.

18. Автор концепції історичного кругообігу:

- а) Дж. Віко;
- б) В. Липинський;
- в) К. Поппер;
- г) Ф. Бродель.

19. Хто з вчених визначав завданням історика вивчення індивідуальності й неповторності кожного історичної події, а не встановлення загальних законів, тому що історія є процес людських дій:

- а) Р. Арон;
- б) К. Поппер;
- в) У Дрей.

20. Науково-історичні факти, як відображення свідомістю історика історичної реальності. Чи можливим є те, що факти, встановлені за допомогою однієї теорії, можуть за своїм значенням відрізнитися від фактів, встановлених за допомогою інших теорій:

- а) так;
- б) ні.

21. Критерій історичної істини:

- а) історичний досвід;
- б) історична правда;
- в) історична пам'ять;
- г) історична оцінка;
- г) історичне мислення.

22. Категорія історичного пізнання, яка говорить про передачу набутих знань наступним поколінням:

- а) історична пам'ять;
- б) історичне мислення;
- в) історичний досвід.

23. Методи історичної науки поділяються на категорії:

- а) загальнонаукові та спеціально історичні;
- б) історичні, логічні, методи класифікації;
- в) загальнонаукові, власне історичні, спеціальні.

24. Який із наукових методів дозволяє відновити історичний процес за виявленими характерними ознаками й відслідкувати закономірності його розвитку:

- а) хронологічний;
- б) ретроспективний;
- в) порівняльно-історичний;
- г) історико-генетичний.

25. Метод, за допомогою якого вивчають розвиток соціальних явищ від зародження до загибелі або їхній сучасний стан:

- а) хронологічний;
- б) ретроспективний;
- в) порівняльно-історичний;
- г) історико-генетичний.

26. Історична свідомість це:

- а) одна з форм суспільної свідомості, що дає змогу людству осмислено відтворювати, реконструювати свій поступальний рух у часі;
- б) розумова діяльність людини, спрямована на осмислення минулого, теперішнього і прогнозованого майбутнього;
- в) сукупність донаукових, наукових, квазінаукових і ненаукових знань та масових уявлень соціуму про спільне минуле;
- г) віддзеркалення в людській свідомості законів об'єктивного світу і суспільної практики, одержане в результаті активного практичного пізнання.

27. «Контрфактуальна історія» – це:

- а) криптоісторія;
- б) альтернативна історія;
- в) соціологічна історії.

28. Історію повсякденності критикують за:

- а) обмеженість методологічних можливостей;
- б) переважання в ній «тотальної історії»;
- в) велику кількість напівлюбительських праць;
- г) тяжіння до емпіризму.

29. Дж. Скотт вжила термін «додаткова історія» стосовно:

- а) мікроісторія;
- б) гендерна історія;
- в) історія ментальностей;
- г) усна історія;
- г) постколоніальна історія.

30. Ретроспективність історії – це:

- а) спрямованість від наслідку до причини;
- б) нереалізовані історичні можливості;
- в) здатність розуміти історичний процес і його перспективи.

31. Методи теоретичного пізнання:

- а) спостереження;
- б) експеримент;
- в) ідеалізація;
- г) абстрагування.

32. Методи емпіричного пізнання:

- а) спостереження;
- б) експеримент;
- в) ідеалізація;
- г) абстрагування.

33. Які з наведених категорій є змінними:
- а) історична свідомість;
  - б) історичне мислення;
  - в) історичний факт;
  - г) історична подія.
34. Що означає поняття «детермінізм» для історичної науки:
- а) метод пізнання;
  - б) історичну школу;
  - в) історичну концепцію;
  - г) причинну зумовленість.
35. Уявлення про те, що історичні події зумовлені вільним вибором людини:
- а) детермінізм;
  - б) індетермінізм;
  - в) асиденталізм.
36. Вперше використав поняття «кінець історії»:
- а) О. Шпенглер;
  - б) І Кант;
  - в) Рассел;
  - г) Ф. Фукояма.
37. Інтегральні концепції історії:
- а) антична натурфілософія;
  - б) єврейська історія;
  - в) християнський провіденціалізм;
  - г) марксистська теорія суспільно-економічних формацій;
  - г) «Історія: Україні і світ».
38. Соціальна пам'ять – це:
- а) соціокультурний феномен, сукупність образів та уявлень, що відтворюють спільний культурно-історичний досвід спільноти;
  - б) турбота про збереження пам'яток історичного минулого;
  - в) загально психічний процес відображення досвіду людини шляхом засвоєння та подальшого відтворення будь-якої інформації.
39. Окрім пізнавальних можливостей історія приносить також естетичне задоволення, яка це функція історичної науки:
- а) соціальна функція;
  - б) гедоністична функція;
  - в) прогностична функція;
  - г) виховна функція.
40. Особливості міфологічного мислення:
- а) неподільність людини і природи;
  - б) прагнення визначити умови, у яких відбувалося історичне явище;
  - в) поліфункціональний і сакральний характер;
  - г) порівняння минулого й сучасності, винесення з фактів минулого уроків історії.

41. Комплекс аналогічних історичних фактів або ознак, які зберігалися чи зберігаються протягом певного часу та в певному просторі (території):

- а) історична подія;
- б) історичне явище;
- в) історичний процес;
- г) історична реальність.

42. Сукупність логічно завершених та обмежених у просторі і часі історичних фактів:

- а) історична подія;
- б) історичне явище;
- в) історичний процес;
- г) історична реальність.

43. Людина і суспільство для історичного пізнання виступають як:

- а) об'єкт;
- б) суб'єкт;
- в) об'єкт і суб'єкт одночасно.

44. Категорія «потік часу» має наступні виміри:

- а) векторність, ширина, довжина, висота;
- б) ширина, довжина, висота, періодичність;
- в) лінійність, ширина, довжина, висота.

45. Методологічний підхід до історичного процесу задля виділення образу та стереотипу «іншого» або «чужого» та формування ставлення до цих образів:

- а) шовінізм;
- б) історична інтерпритація;
- в) іншування;
- г) казуальність.

Література

1. Берк П. Вступ. Нова історія: її минуле і майбутнє. Нові перспективи історіописання [пер. з англ. Т. та А. Портнових]. Київ: Ніка-Центр, 2004. С. 8-35.
2. Бойченко І. В. Філософія історії: підручник. Київ: Знання, 2000. 723 с.
3. Горелов М. Цивілізаційна історія України. Київ: ТОВ УВПК «ЕксОб», 2005. 632 с.
4. Грицак Я. 26-й процент, або Як подолати історію. Київ: Фонд Порошенка, 2014. 136 с.
5. Грушевський М. Історія та її соціально-виховуюче значення. Грушевський, Михайло Сергійович. Твори: у 50 т.; редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. Львів: Світ, 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 267-278.
6. Жук С. Західна історіографія та епістемологічні проблеми історичної науки. *Український історичний журнал*. 1994. Вип 1. С. 45-53.
7. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів: ЛОИМЮ, 1996. 96 с.
8. Зашкільняк Л. Про історичне мислення та роль історика у сучасному світі. *Україна-Європа-Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2015. Вип. 16(1). С. 174-180.
9. Богдашина О. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії. Харків: Сага, 2008. 214 с.
10. Бондаренко Г. Історичне пізнання: питання історії та практики: Навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відділ Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 1998. 189 с.
11. Бондаренко Г. Теорія та методологія історії. Програма й тестові завдання, основи курсу, словник понять і категорій: Навч. посіб. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Волинського національного університету ім. Лесі Українки 2011. 187 с.
12. Гоцуляк В. Історія, її методологія і історіографія як наукові та навчальні дисципліни. Навчальний посібник. Черкаси: видавець, Третяков О.М., 2016. 732 с.
13. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навч. посіб. / В. Литвин, В. Гусєв, А. Слюсаренко та ін. Київ: Вища школа, 2002. 430 с.
14. Історичне джерелознавство. Підручник для студентів історичних ф-тів ВНЗ / Я. Калакура, І. Войцехівська, Б. Корольов. Київ: Либідь, 2002. 488 с.
15. Йорн Р. Нові шляхи історичного мислення / Перекл. з нім. В. Кам'янець. Львів: Літопис, 2010. 358 с. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії. Пер. з нім. Київ: Дух і літера, 2013. 429 с.
16. Калакура Я. Українська історіографія: курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
17. Козинець О., Менджул А. Історична школа права: загальна характеристика та представники. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2020. №1. С. 15-18.
18. Колінгвуд Р. Ідея історії. Київ: Основи, 1996. 615 с.
19. Кузьмін О. Історичний процес: теорія та методологія дослідження. Житомир: М. Косенко, 2003. 187 с.
20. Космина В. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 310 с.
21. Космина В. Цивілізаційний аналіз історії в світлі системної теорії Н. Лумана. *Український історичний журнал*. 2010. № 1. С. 165-178.
22. Кульчицький С. Методологія і методика наукового дослідження: Матеріали до нормативного курсу. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2003. 32 с.
23. Макаруч С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій. Львів: «Слово», 1999. 352 с.
24. Мартинов А. Історична соціологія: циклічна парадигма. Київ: УАІД «Рада», 2004. 288 с.
25. Прицак О. Арнольд Джозеф Тойнбі та його твір. Тойнбі А. Дослідження історії. Т. 2. Київ: Основи, 1995. С. 363-374.

26. Професор Марко Варшавчик (до 100-річчя від дня народження). / І. Войцехівська (кер. авт. кол.). Корсунь-Шевченківський: ФОП І.В. Майдаченко, 2018. 302 с.
27. Словник історичних термінів і понять / упоряд. А. Данильєв, Л. Калініна, В. Терещенко. Луганськ: Янтар, 2000. 112 с.
28. Смолій В. Українська історична наука на рубежі ХХІ століття: Проблеми пошуку нових теоретичних та методологічних підходів. *Освіта України*. № 27. 1997. 4 лип.
29. Стельмах С. «Відродження історизму?»: теоретичні проблеми історичної науки ХІХ ст. в зарубіжній історіографії. *Історія та історіографія в Європі*. 2004. Вип. 3: Історична наука як засіб політичної легітимації в Німеччині та в Україні у ХХ столітті. С. 116-136.
30. Стельмах С. Методологія історії, методологія історичної науки. Енциклопедія історії України: у 10 т. Київ. 2009. Т. 6. С. 621.
31. Таран Л. Провідні тенденції світової історіографії в ХХ ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки. *Український історичний журнал*. 1999. № 1. С. 85-91.
32. Тельвак В. Історіософія та методологія історії. Частина 1. Історіософія. Конспект лекцій. Дрогобич, 1999. 354 с.
33. Терно С. Теорія та методика навчання історії.: Практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності "Історія та археологія". Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 36 с.
34. Тойнбі А. Дослідження історії. Київ: Основи, 1995. Т. 1. 614 с.; Т. 2. 406 с.
35. Удод О. Історія: осягнення духовності. Київ: Генеза, 2001. С. 28-43.
36. Удод О. Історія в дзеркалі аксіології. Роль історичної науки та освіти у формуванні духовних цінностей українського народу в 1920–1930-х роках. Київ: Генеза, 2000. 546 с.
37. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Київ: Слово, 2004. 240 с.
38. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ: Кобза, 1992. 230 с.
39. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 368 с.
40. Ящук Т. Філософія історії. Курс лекцій. Київ: Либідь, 2004. 535 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. «Українська спілка» – освітньо-інформаційний портал – <http://spilka.us.org.ua/>
2. Антропологічні ресурси Мережі – <http://home.worldnet.fr/clist/Anthro->
3. Етнографічні дослідження – www.sil.org/ethnologue.
4. Наукова література з історичної тематики – <http://www.auditorium.ru/>
5. Освіта-UA (освітній портал) – <http://osvita-ua.net/>
6. Освітній навігатор – <http://navigator.rv.ua/index.php>.

Радченко Н.М., Міщанин В.В. Теорія історії. Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності: 014 Середня освіта, предметної спеціальності: 014.03 Середня освіта. Історія. Ужгород: ПП «Інватор», 2023. 24 с.

Підписано до друку

18.09.2023. Формат 60x84/16 Гарн.тип Таймс.

Папір офсетний № 1. Ум.-друк. Арк ,1,4.

Обл.- вид. арк 1,5 Наклад 100 прим. Замовл. № 17.

Віддруковано з готового оригінал макету

Приватне підприємство „Інватор”

Свідоцтво серія А00 № 385608

88000, м. Ужгород, вул. Мукачівська, 20

тел.: 050 68 38 783